

A fluorescence microscopy image of a cell. The cell's internal structure is highlighted with green fluorescence, showing a dense network of filaments and puncta. The cell's periphery is outlined by a thin red line. The background is black.

Opazovanje struktur

1. del - Optična mikroskopija

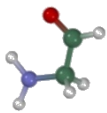
Smiling Face

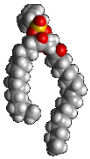
10 Centimeters

Velikostne skale življenja

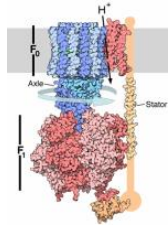
Medatomske vezi

Lipidi

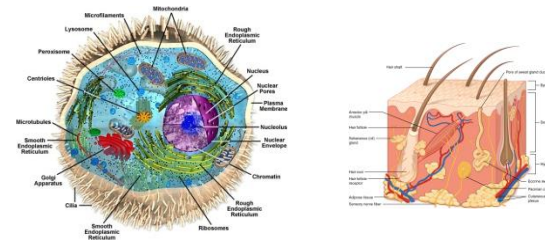
Proteini

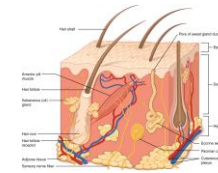
Kromosom

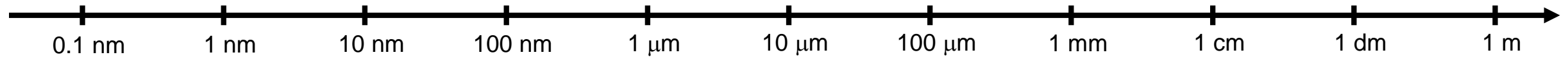
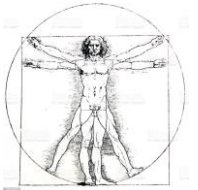
Evkariontska celica

Tkiva

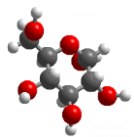

Telo

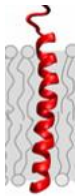

velikost

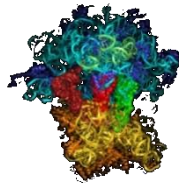
Monosaharidi,
aminokisline

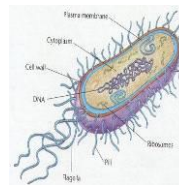
Trans-
membranska
vijačnica

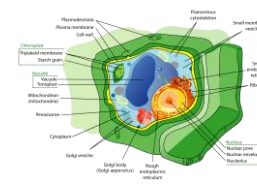
Ribosom

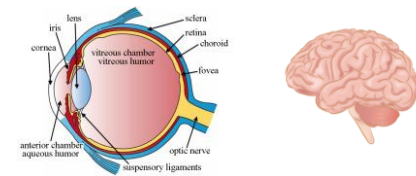
Bakterija

Rastlinska celica

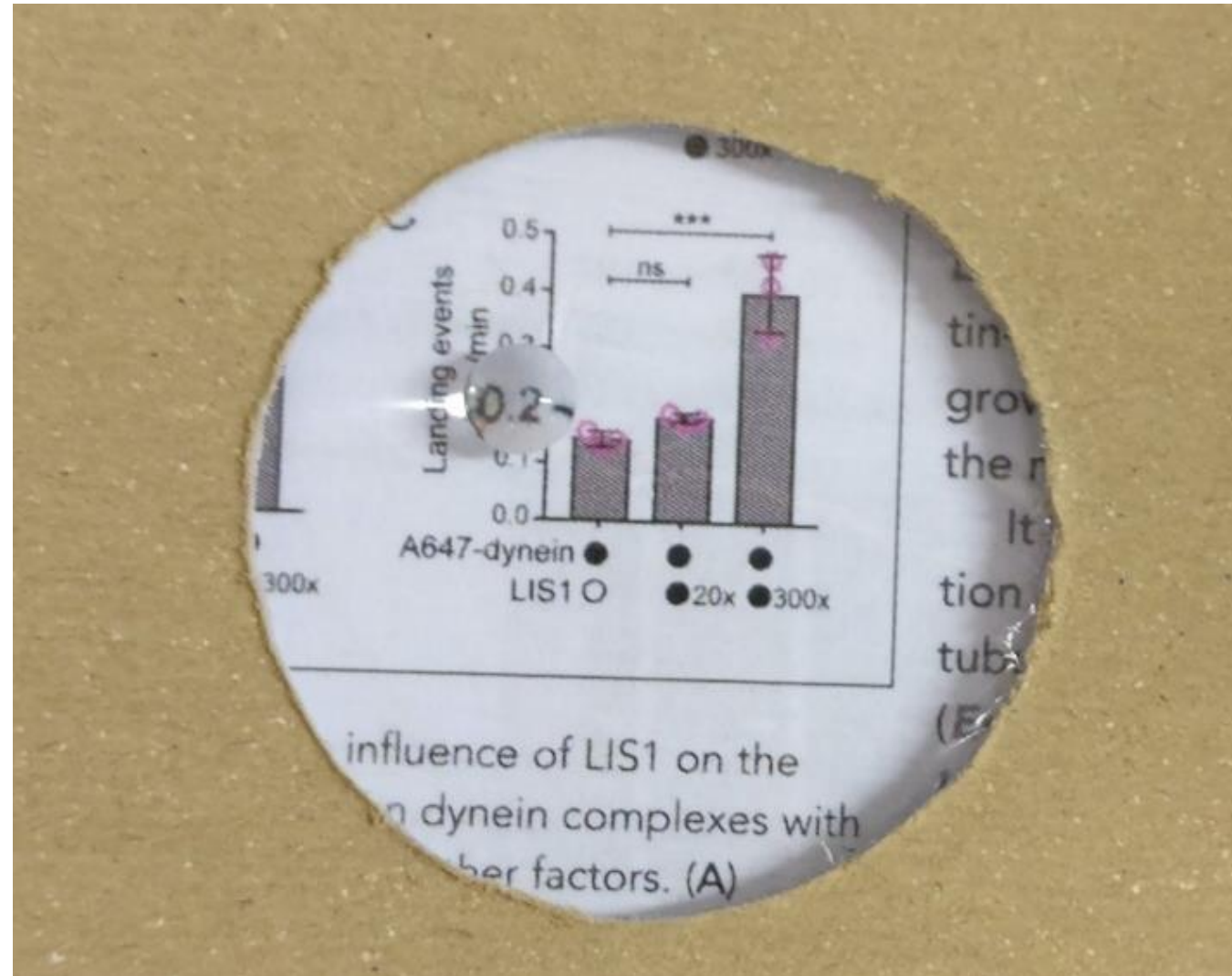

Organi

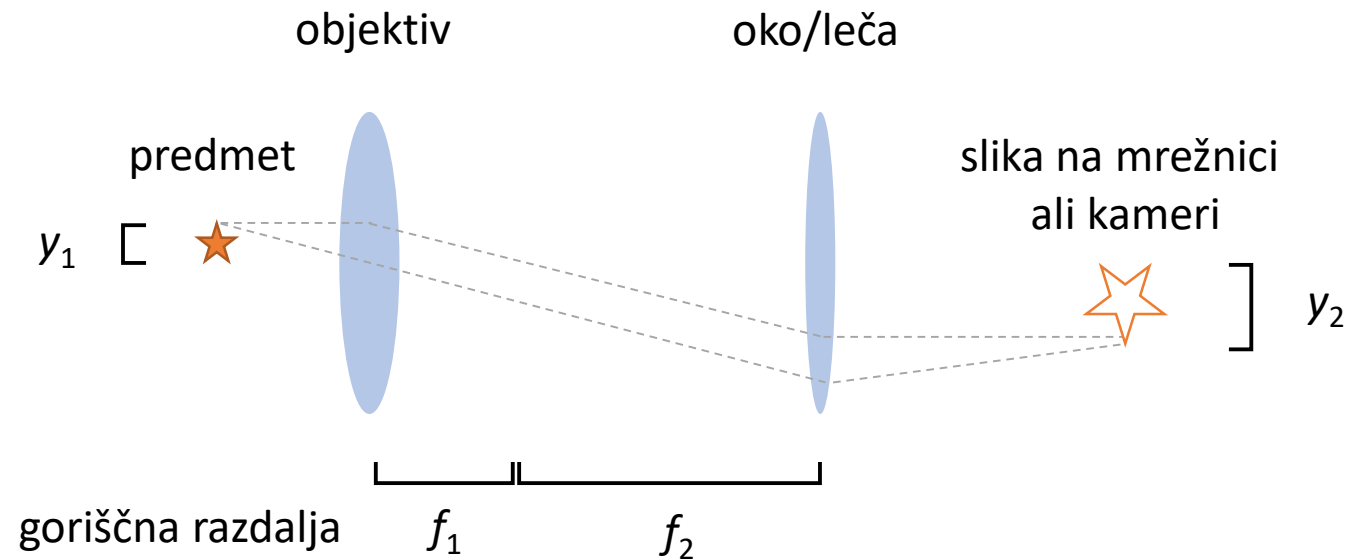
vidno s prostim očesom

Kako lahko vidimo majhne stvari?

Kako povečamo majhne stvari?

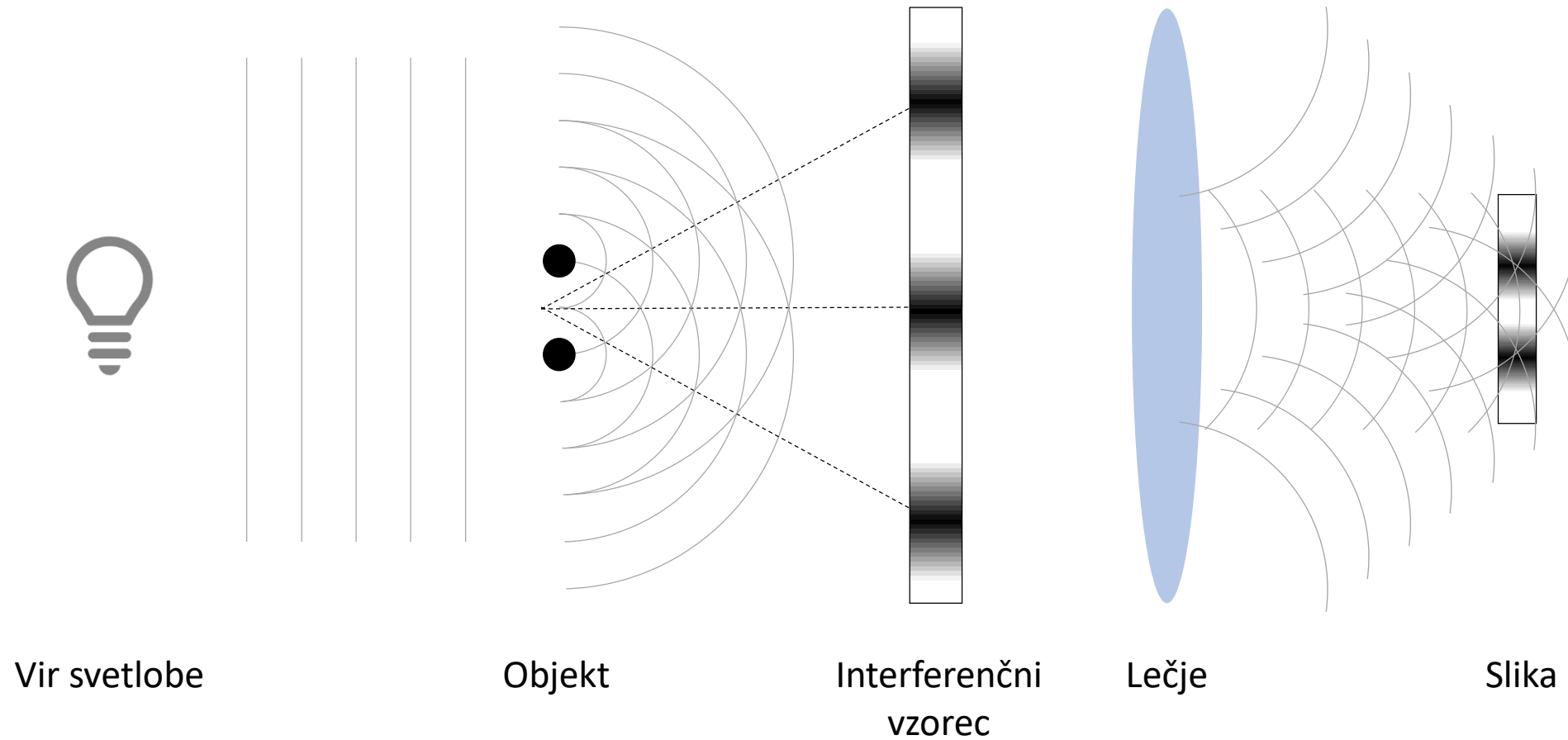
Nastanek slike zaradi loma svetlobe na ukrivljeni površini (geometrijska optika):

Optična povečava: $M = y_2 / y_1 = f_2 / f_1$

Uklon svetlobe nam zamegli sliko

Nastanek slike zaradi uklona svetlobe:

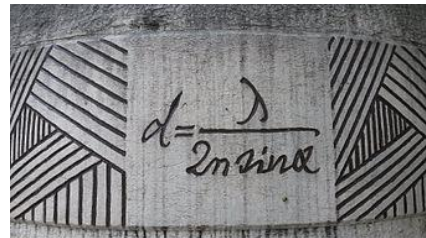
Kako podrobno vidimo majhne stvari?

- Slika točke zaradi uklona svetlobe ni neskončno ostra. Če sta dve točki preblizu skup, se njuni слиki zlijeta.
- Najmanjša razdalja med dvema točkama (d), pri kateri ju lahko razločimo na слиki, je **ločljivost mikroskopa**.

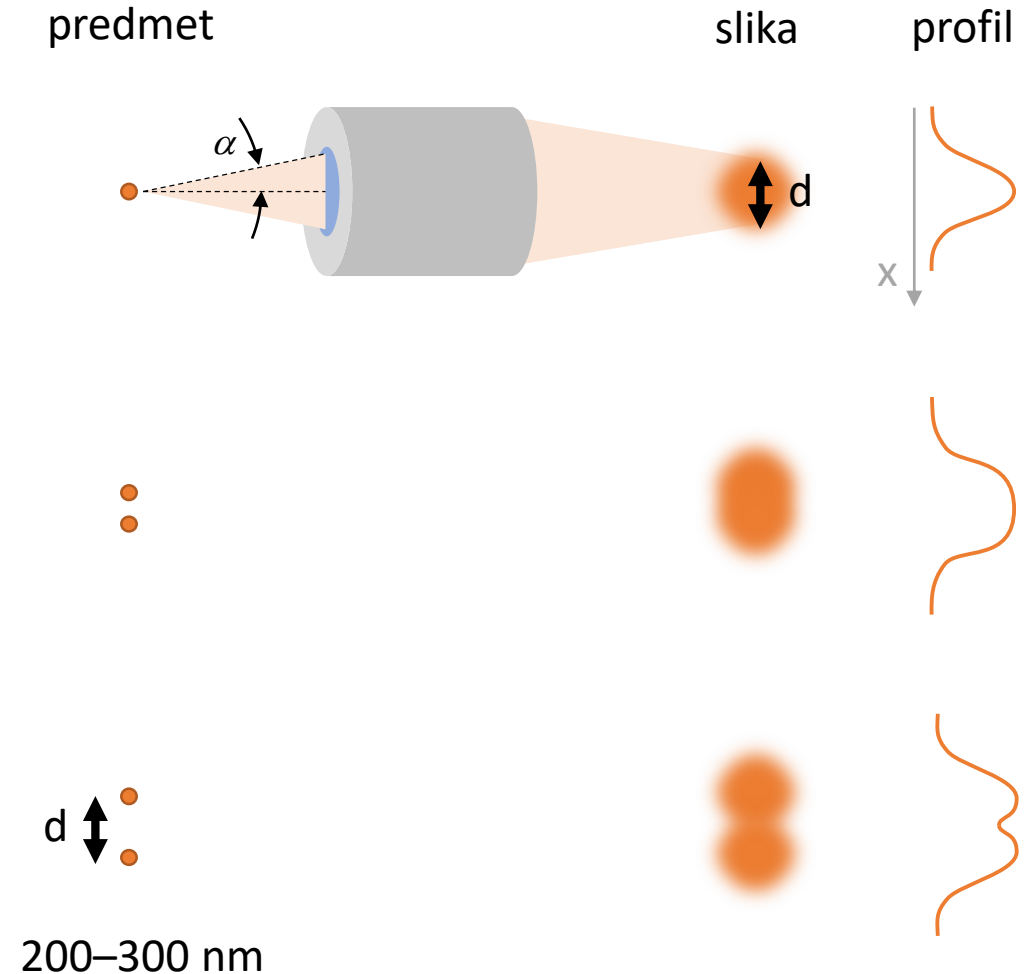
Ta je odvisna od:

- valovne dolžine svetlobe - λ
- numerične odprtine objektiva - $NA = n \sin(\alpha)$
 - n - lomni količnik medija
 - α - polovični kot zajema svetlobe
- ne od povečave!

Ernst Abbe

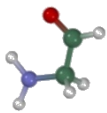

- **Z optičnim mikroskopom lahko razločimo le podrobnosti večje od d** (v najboljšem primeru $\lambda / 2$, t.i. uklonska limita)!

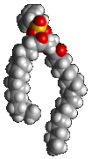

Velikostne skale življenja

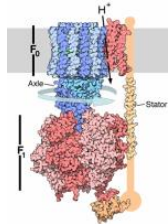
Medatomske vezi

Lipidi

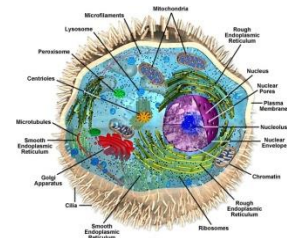
Proteini

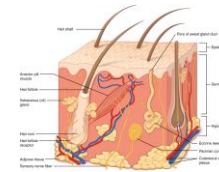
Kromosom

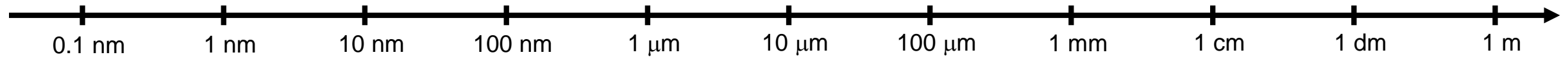
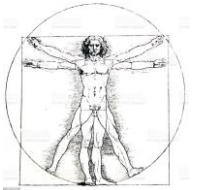
Evkariontska celica

Tkiva

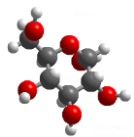

Telo

velikost

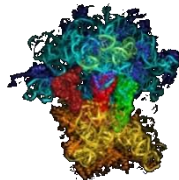
Monosaharidi,
aminokisline

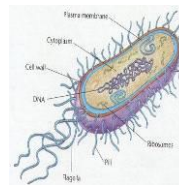
Trans-
membranska
vijačnica

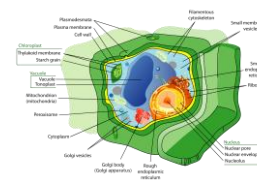
Ribosom

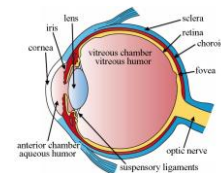
Bakterija

Rastlinska celica

Organi

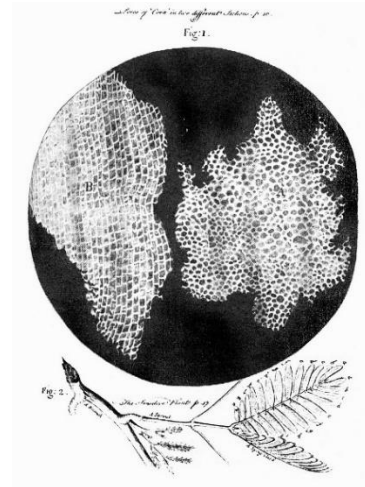
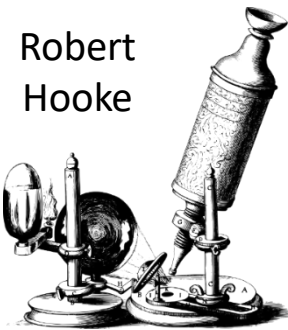

s svetlobnim mikroskopom

vidno s prostim očesom

Kratka zgodovina svetlobne mikroskopije

17. stol.

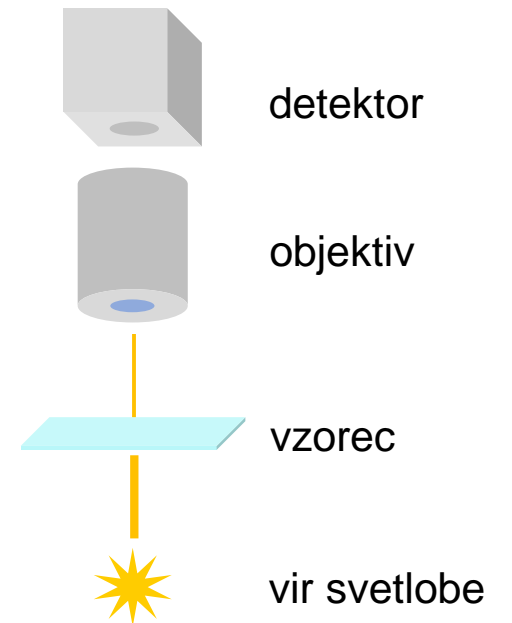
20. stol.

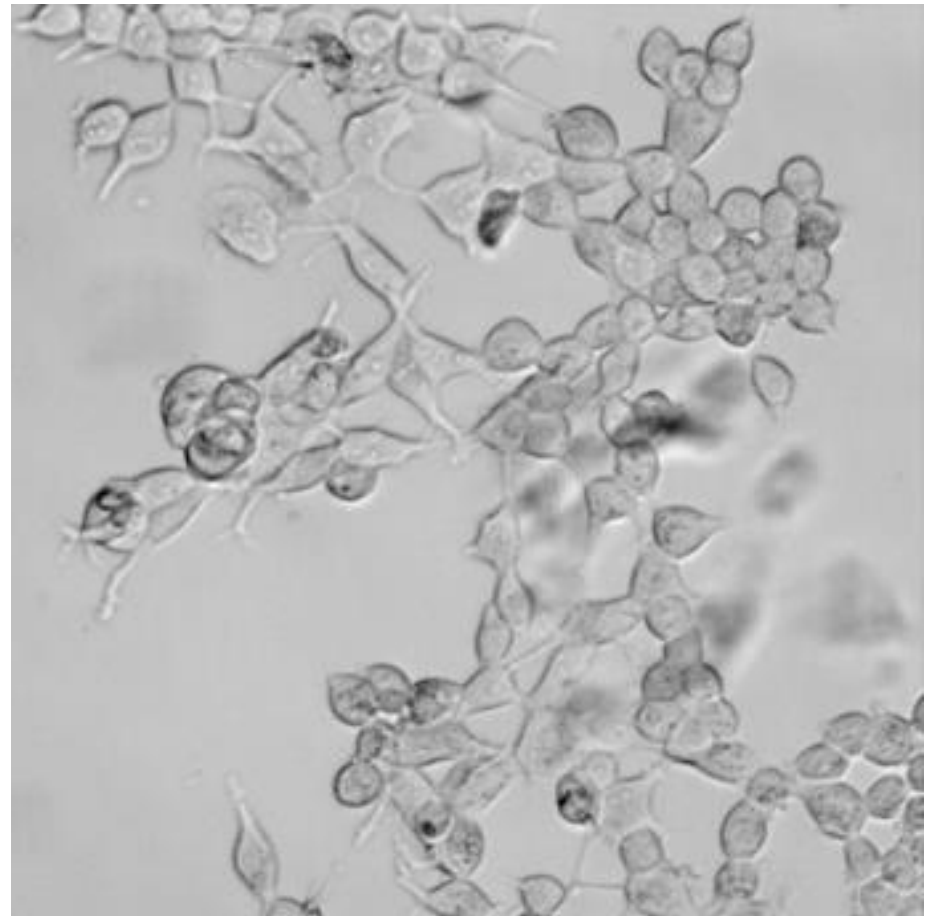
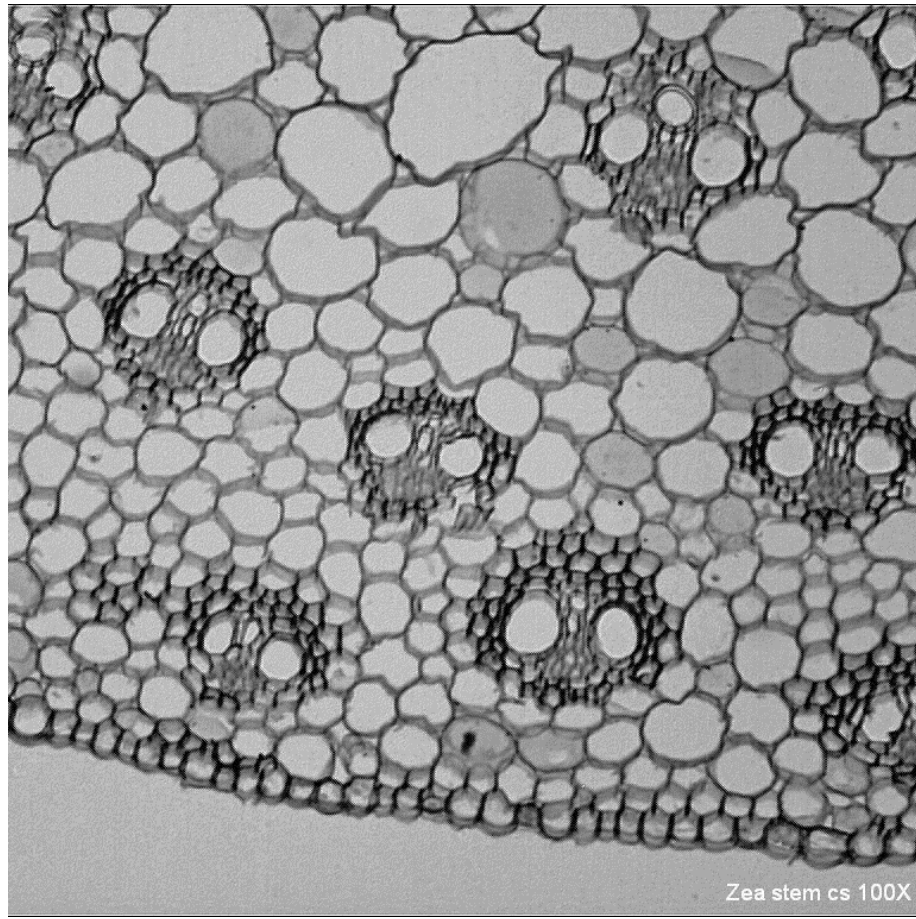
21. stol.

Zgradba presevnega mikroskopa

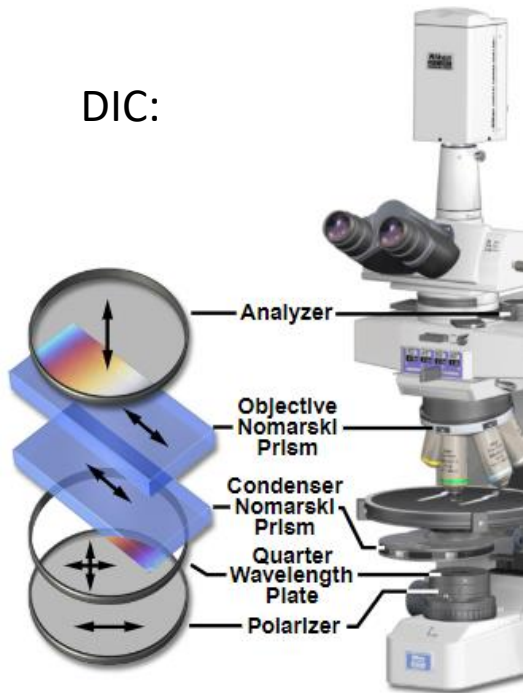

Kaj vidmo na teh slikah?

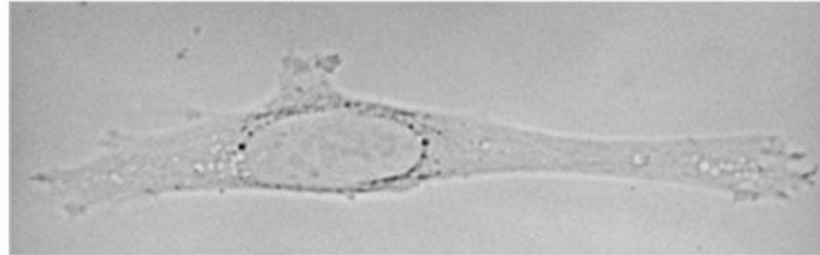

Dve nadgradnji presevnega mikroskopa

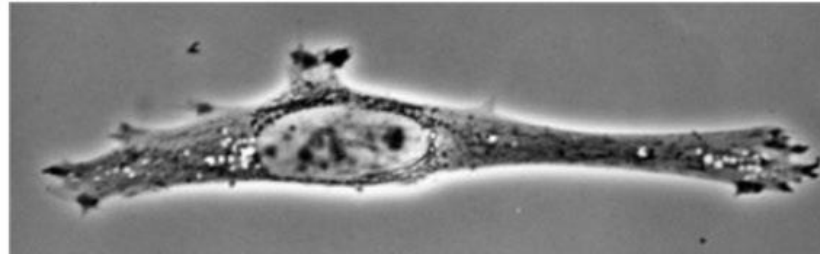
DIC:

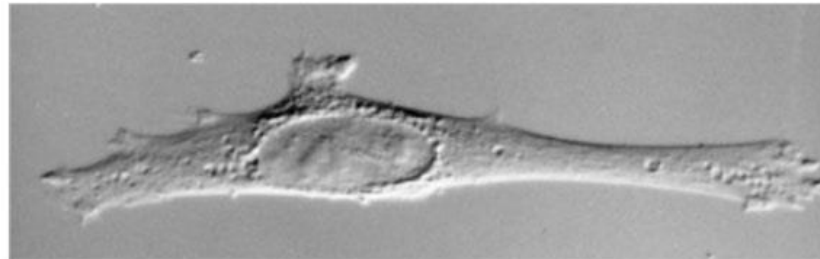
Bright Field

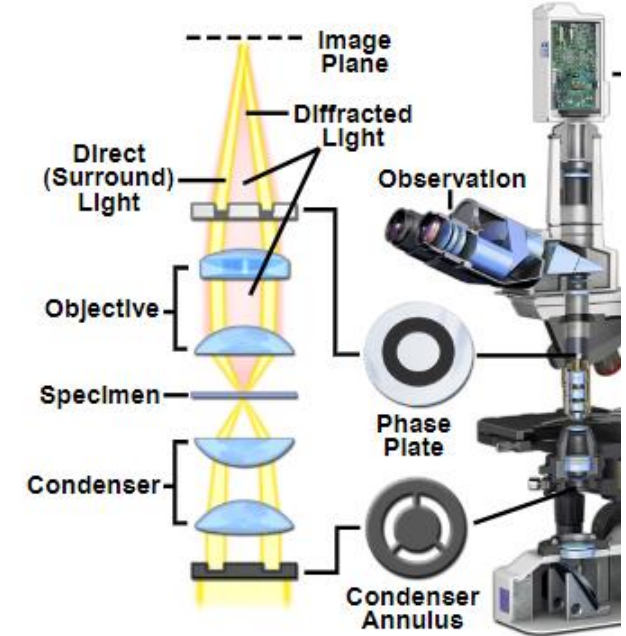
Phase Contrast

Differential Interference Contrast

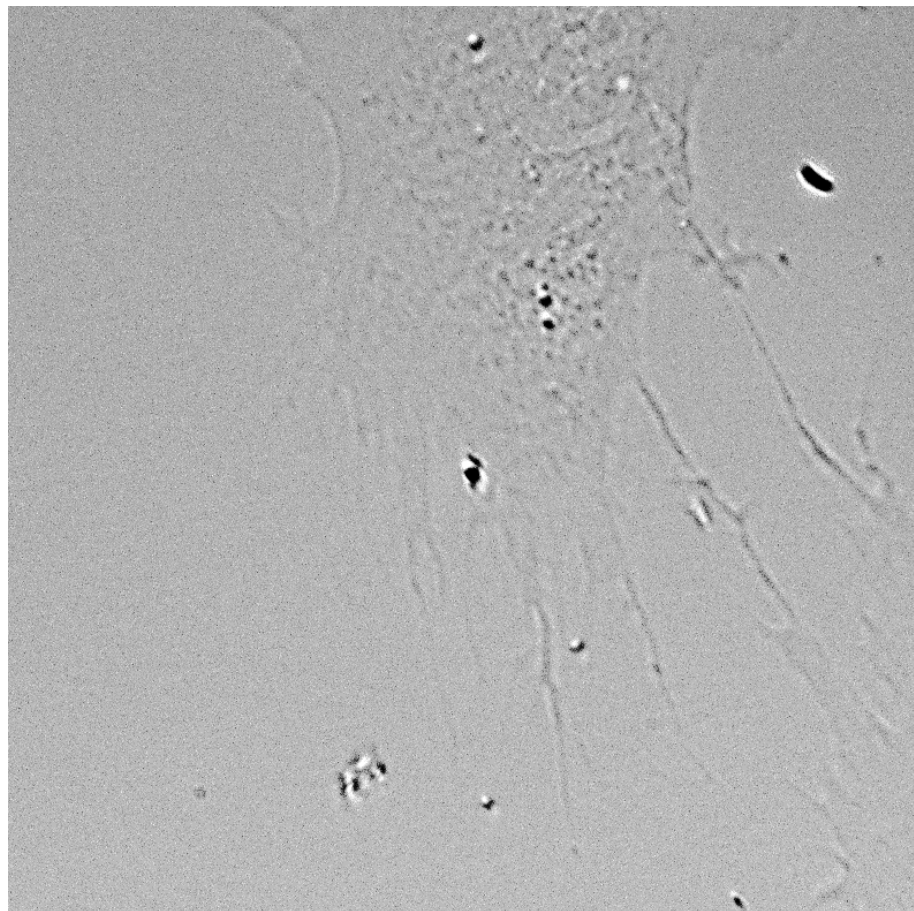

PhC:

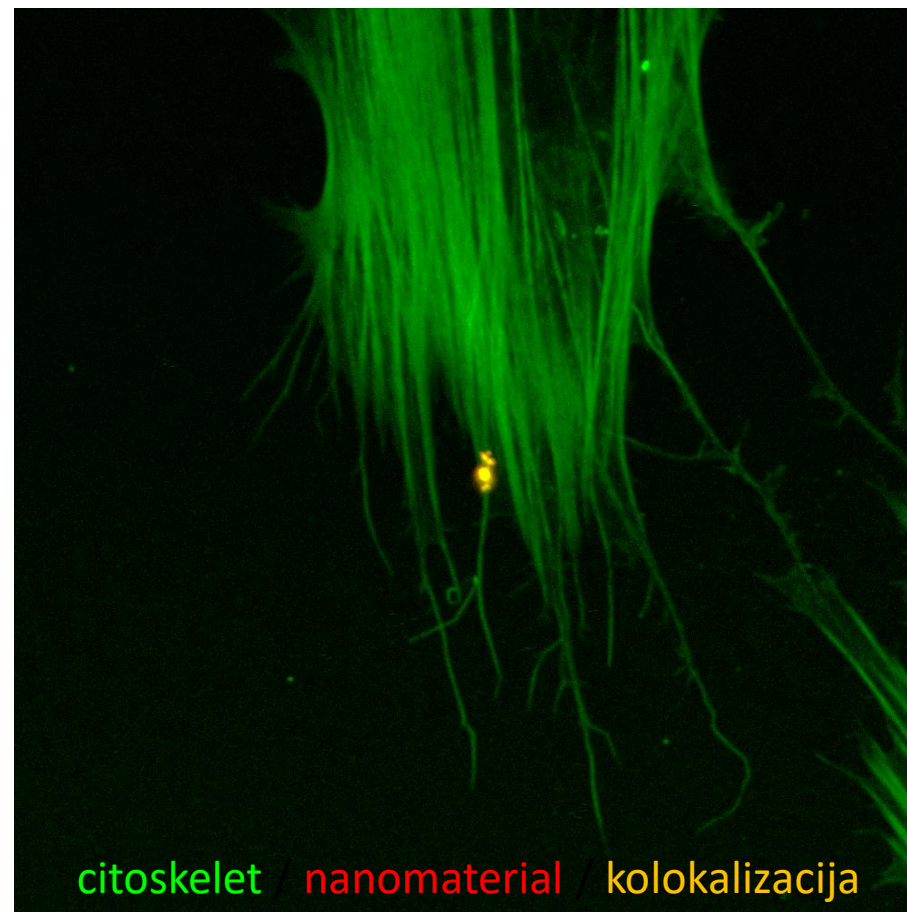

V čem se razlikujeta sliki iste celice?

Presevna mikroskopija

Fluorescenčna mikroskopija

Fluorescenca: revolucija kontrasta

Osnove fluorescence

Energijski prehodi elektrona

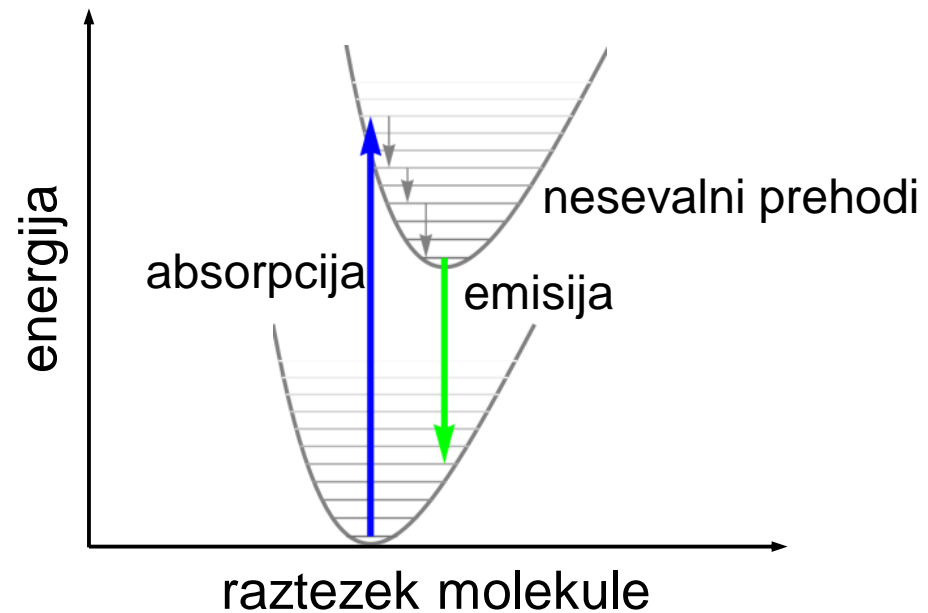
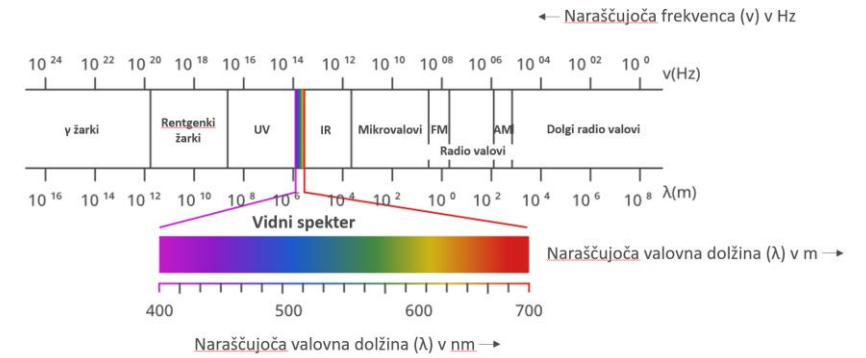
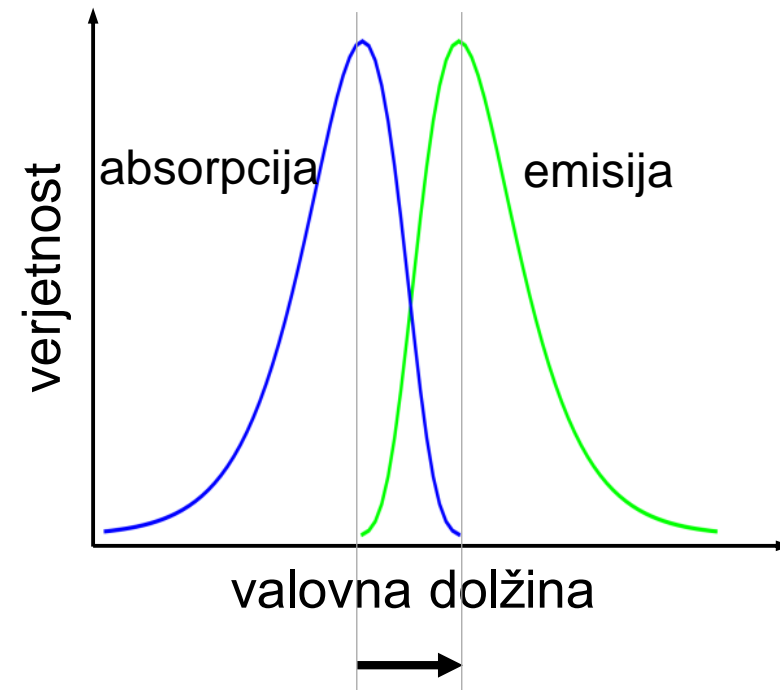

Diagram Jablonskega

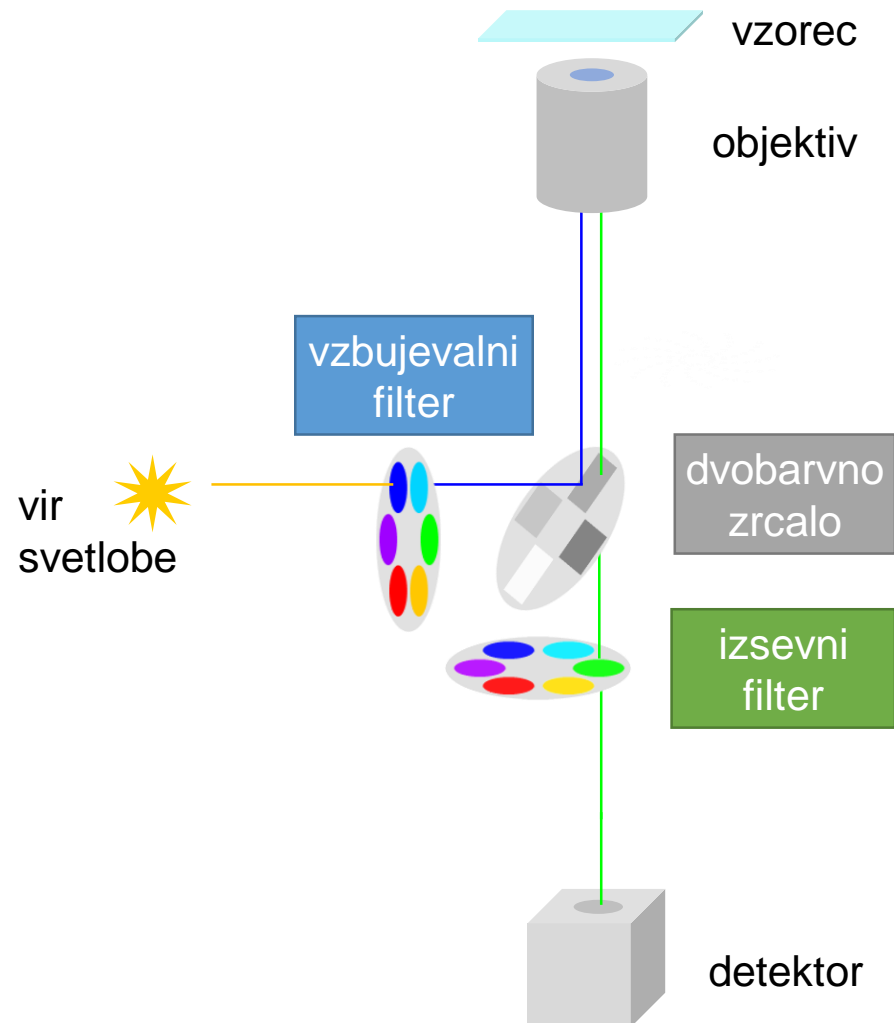

Spekter svetlobe

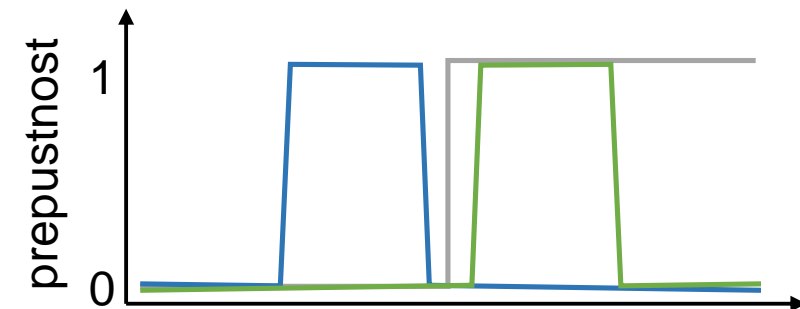
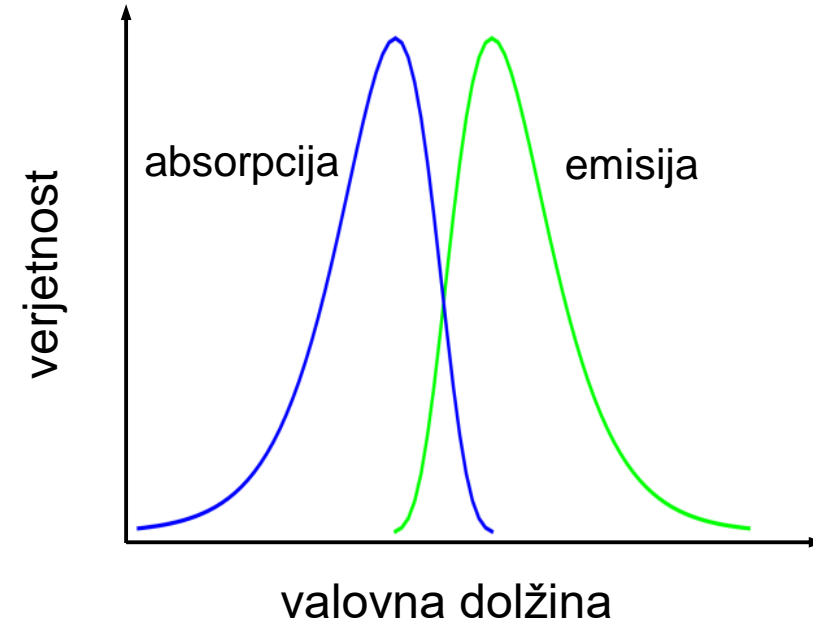

Stokesov premik

Fluorescenčni mikroskop

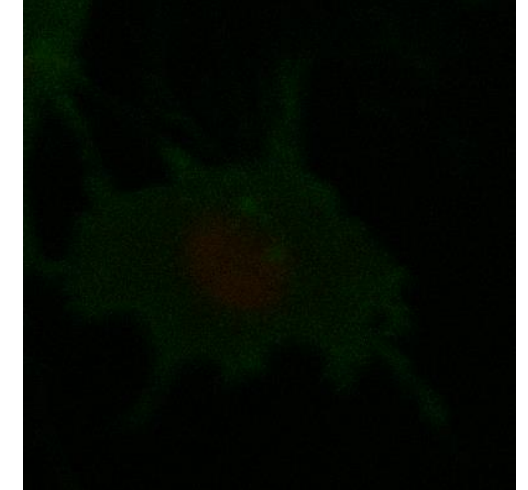
Spekter svetlobe

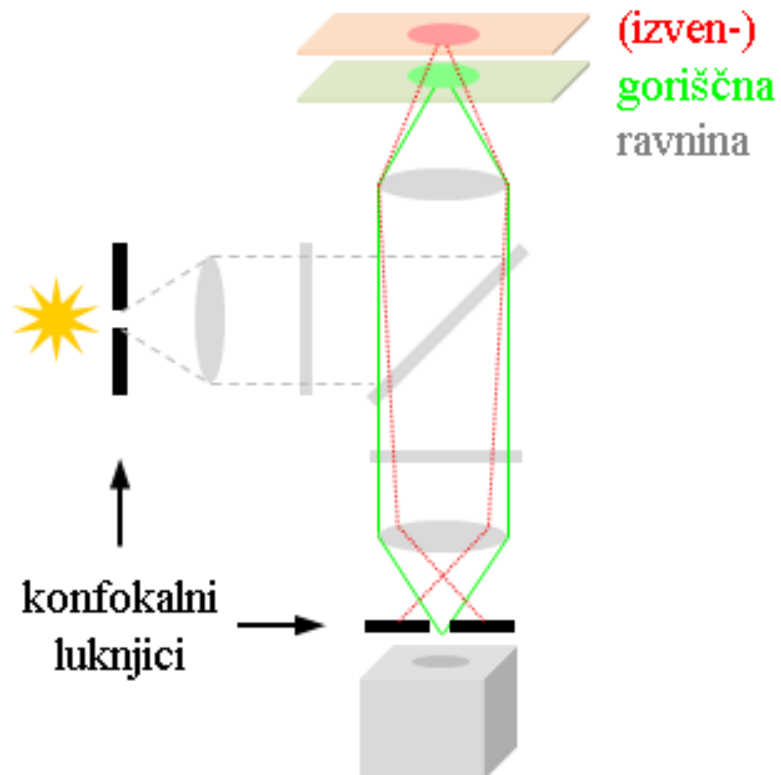
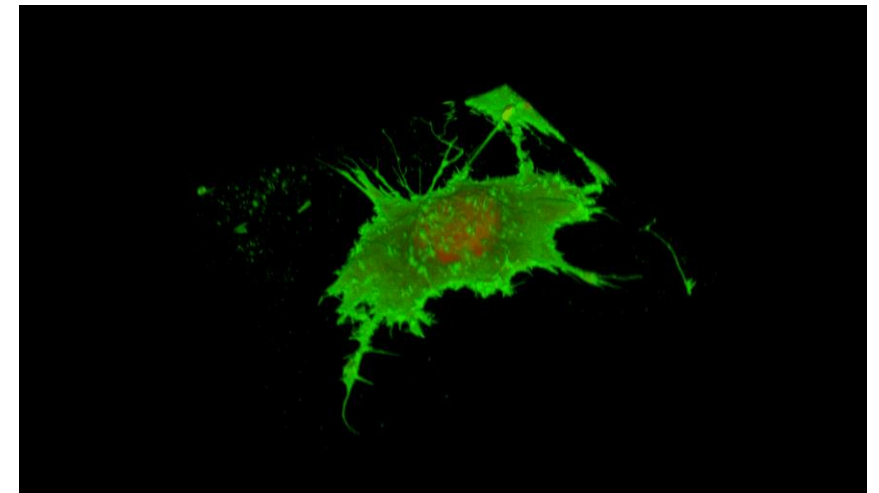
Konfokalni fluorescenčni mikroskop

- Omogoča optično rezinjenje

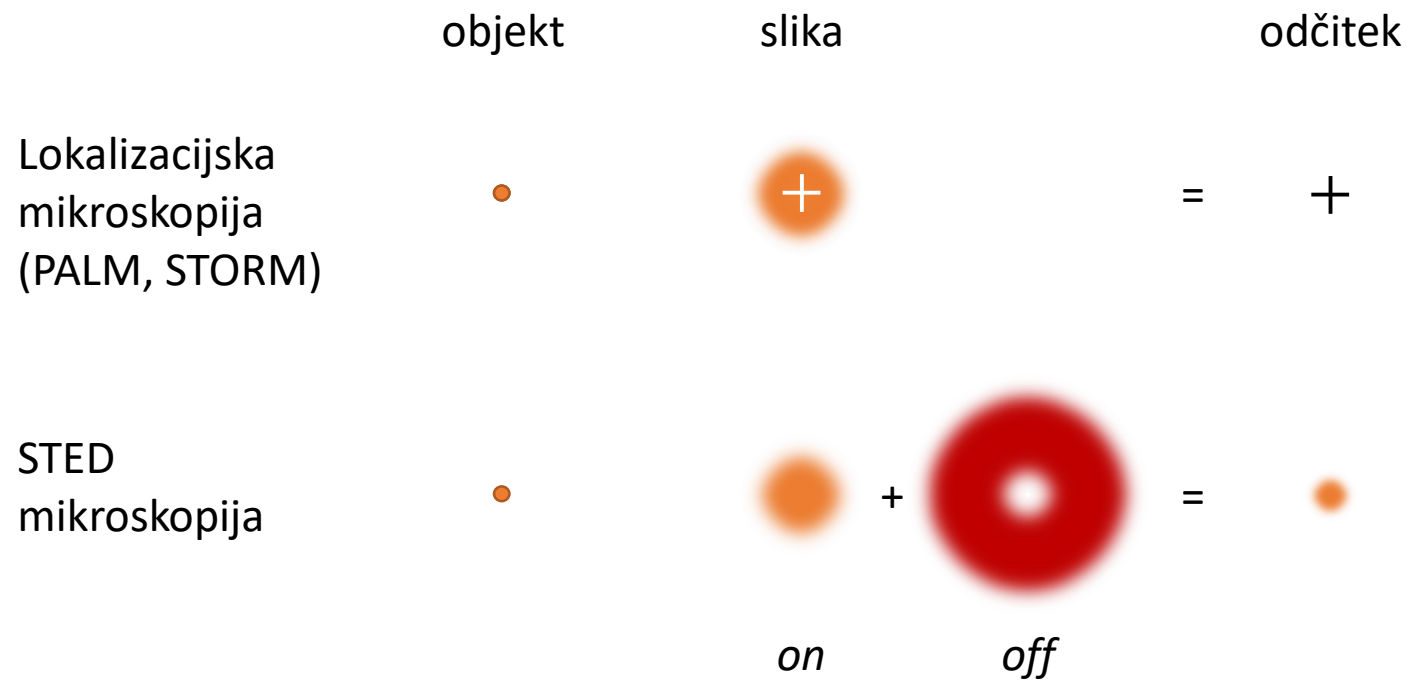
Niz slik po globini:

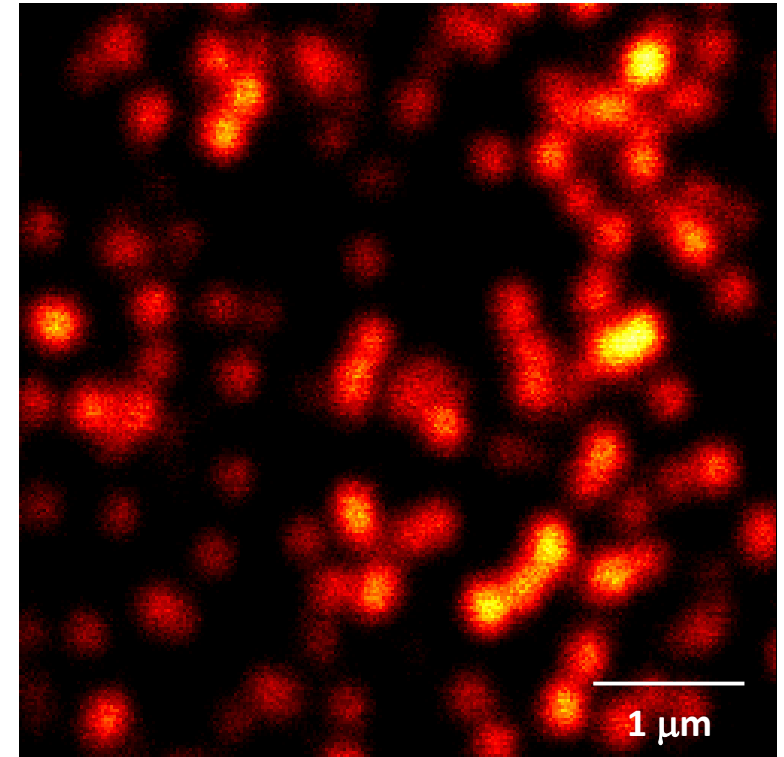
3D rekonstrukcija:

Superločljiv fluorescenčni mikroskop

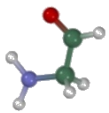

Fluorescenčne kroglice (40 nm)

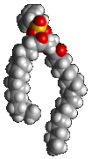

Velikostne skale življenja

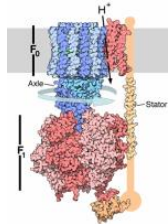
Medatomske vezi

Lipidi

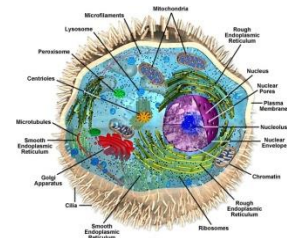
Proteini

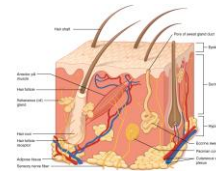
Kromosom

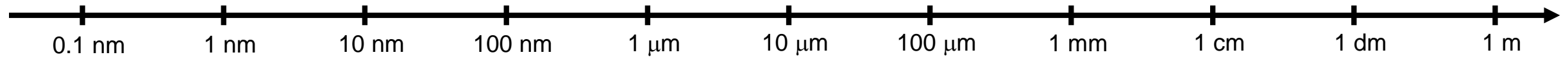
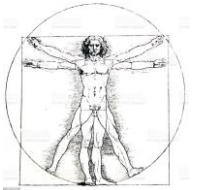
Evkariontska celica

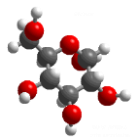
Tkiva

Telo

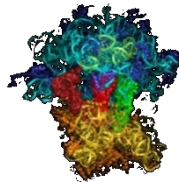
velikost

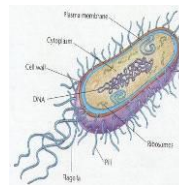
Monosaharidi,
aminokisline

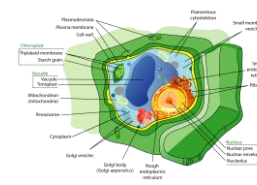
Trans-
membranska
vijačnica

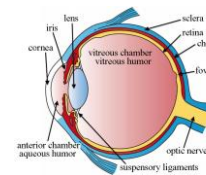
Ribosom

Bakterija

Rastlinska celica

Organi

s super-ločljivim m.

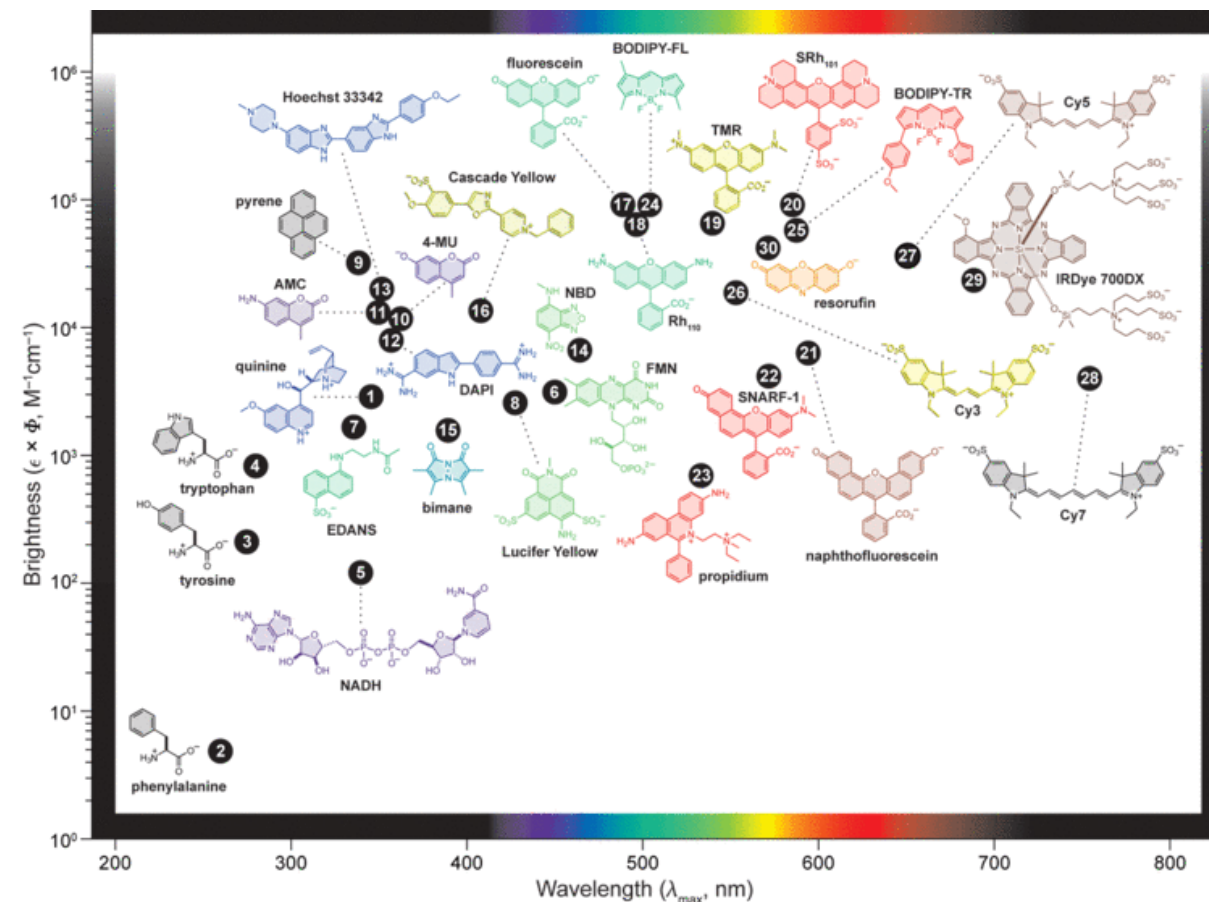
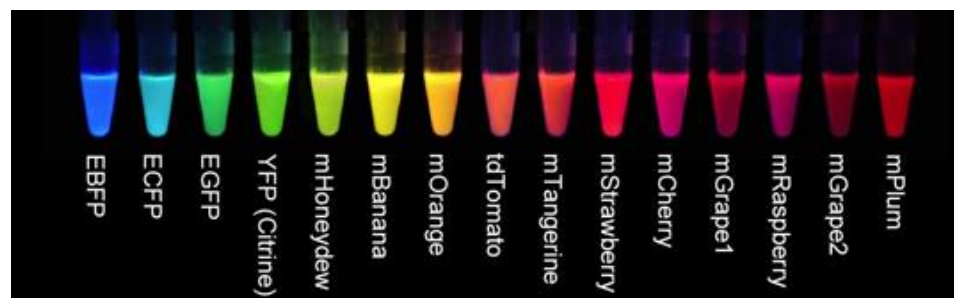
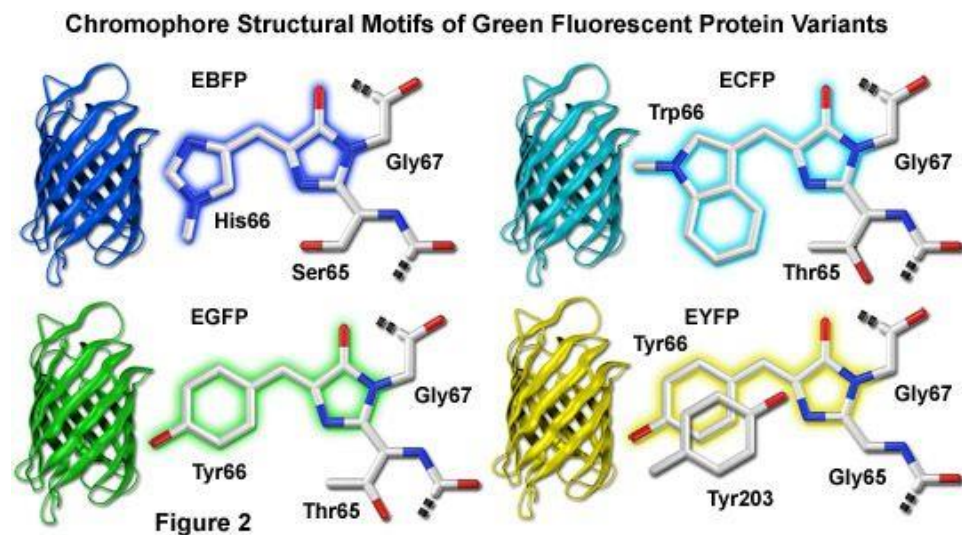
s svetlobnim mikroskopom

vidno s prostim očesom

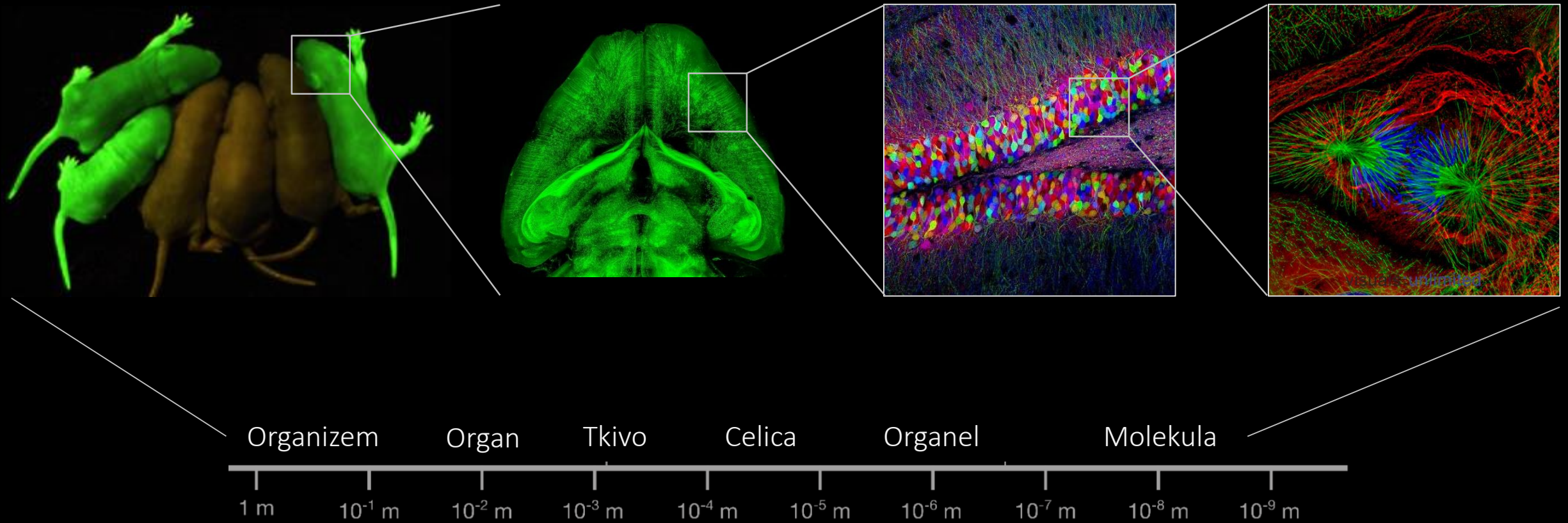
Fluorescenčna barvila

Fluorescenčni proteini

Organska barvila

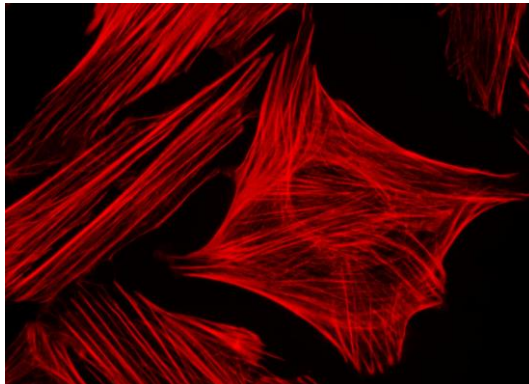
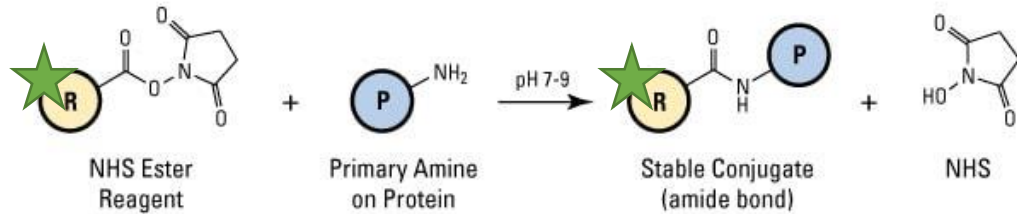
Fluorescenca: revolucija specifičnosti

Fluorescenčno označevanje proteinov

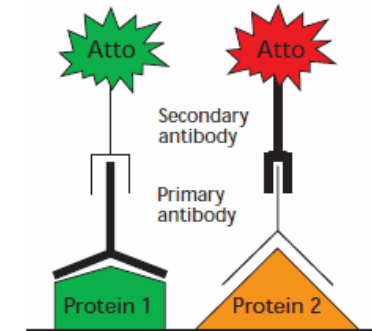
Nespecifično

Označevanje izoliranih proteinov
(npr. protiteles)

Specifično

Fluorescenčno označena protitelesa

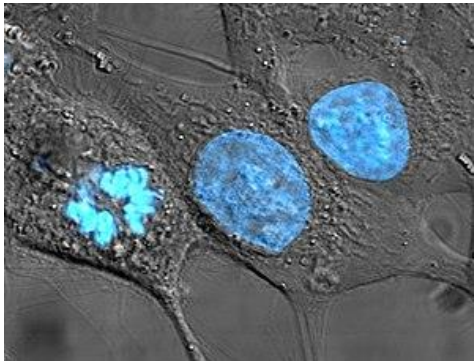
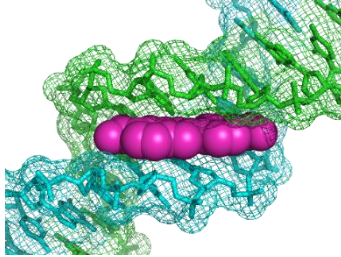
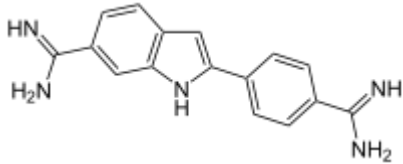
Ekspresija fluorescenčnih proteinov v celici

Fluorescenčno označevanje DNA/RNA

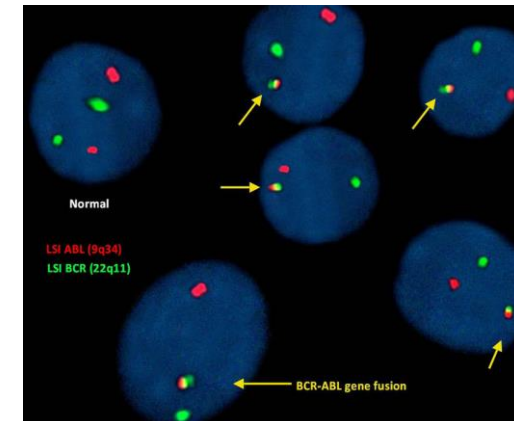
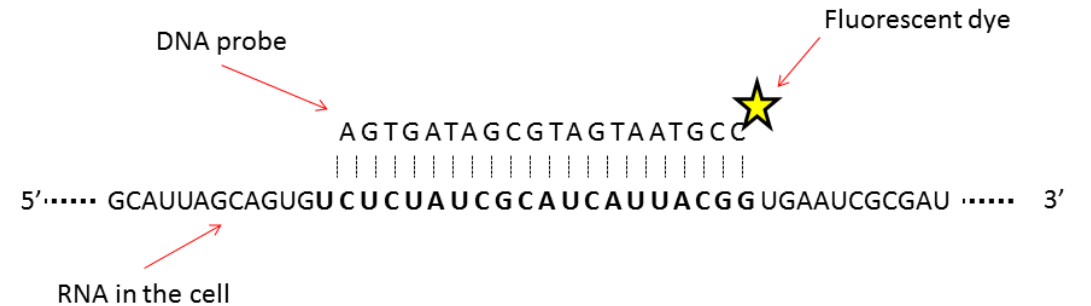
Nespecifično

DAPI, Hoechst, ...

Specifično

Fluorescence in situ hybridization (FISH)

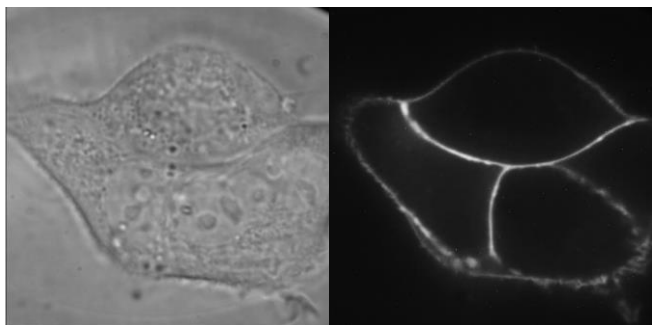
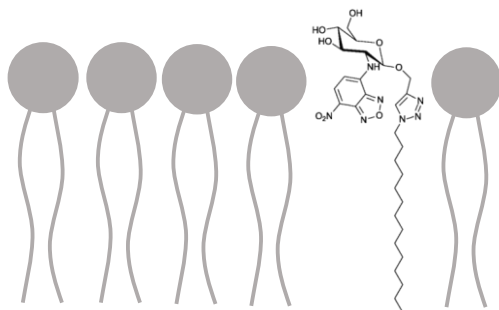

Fluorescenčno označevanje lipidov

Nespecifično

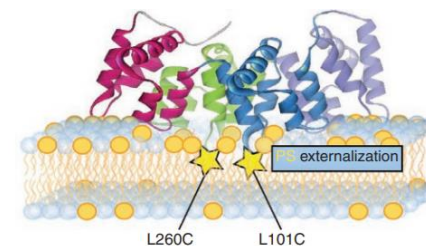
Fluorescenčni analogi lipidov, maščobnih kislin, transmembranskih proteinov ipd. (amfifilne molekule)

hidrofilno {
hidrofobno {

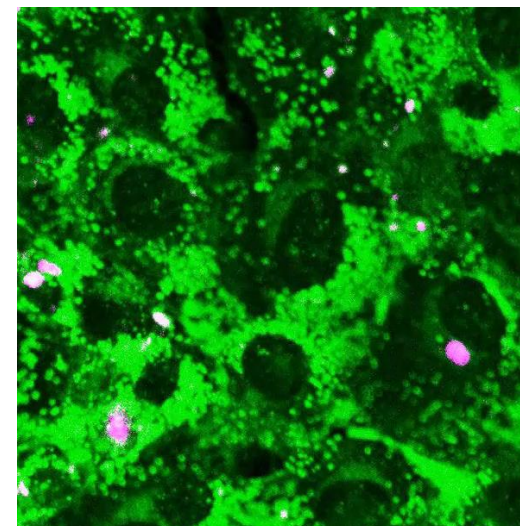

Specifično

Vezava na izbrano vrsto lipidov (fosfatidilserin)

Kim *Nature Protocols* 2010

A fluorescence microscopy image of a cell. The image is split vertically by a dashed white line. The left side shows a cell with green fluorescence, while the right side shows the same cell with magenta fluorescence. The text 'Fluorescenčná mikroskopija' is centered across the image.

Fluorescenčná mikroskopija

Kontrast + špecifičnosť

konfokálne STED

1 μm

Vaje na IJS: petek, 18. 4. 2025

- 2 skupini do 7 oseb.
- Začetek ob 11.00 / 13.00.
- Dobimo se v galeriji IJS (glavna stavba, vhod s parkirišča na Jamovi cesti).
- Trajanje vaje vsake skupine: 3h (2h v laboratoriju + 1h za obdelavo materiala).
- Vsaka skupina potrebuje en računalnik z naloženim programom Fiji (<https://fiji.sc>)
- Vaje vodijo kolegi Laboratorija za biofiziko: Hana Kokot, Boštjan Kokot
- Vsaka skupina pripravi kratko predstavitev (cca 10 min), pri tem sta vam koordinatorja vaj na voljo še eno dodatno uro (se sami dogovorite za termin)
- Predstavitve 25. 4. 2025

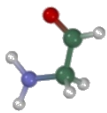

Določanje molekularnih struktur

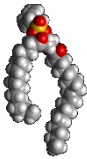
2. del - elektronska mikroskopija, sipanja, spektroskopije

Kako lahko opazujemo še manjše strukture?

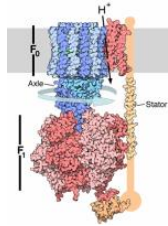
Medatomske vezi

Lipidi

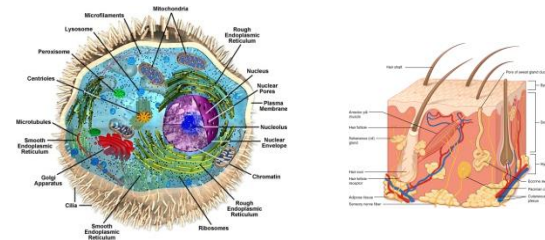
Proteini

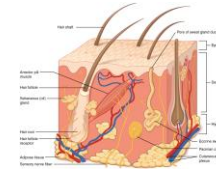
Kromosom

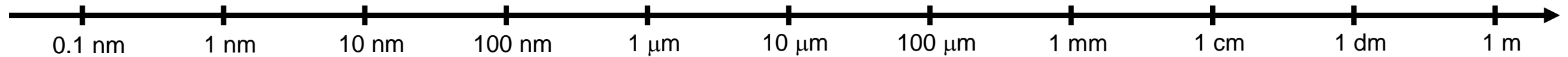
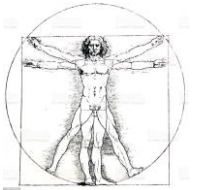
Evkarionska celica

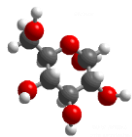
Tkiva

Telo

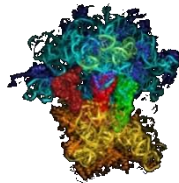
velikost

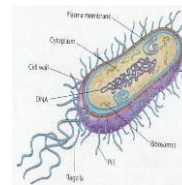
Monosaharidi,
aminokisline

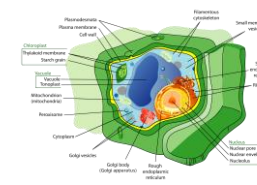
Trans-
membranska
vijačnica

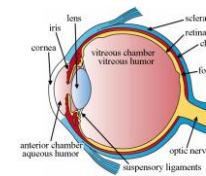
Ribosom

Bakterija

Rastlinska celica

Organi

?

s super-ločljivim m.

s svetlobnim mikroskopom

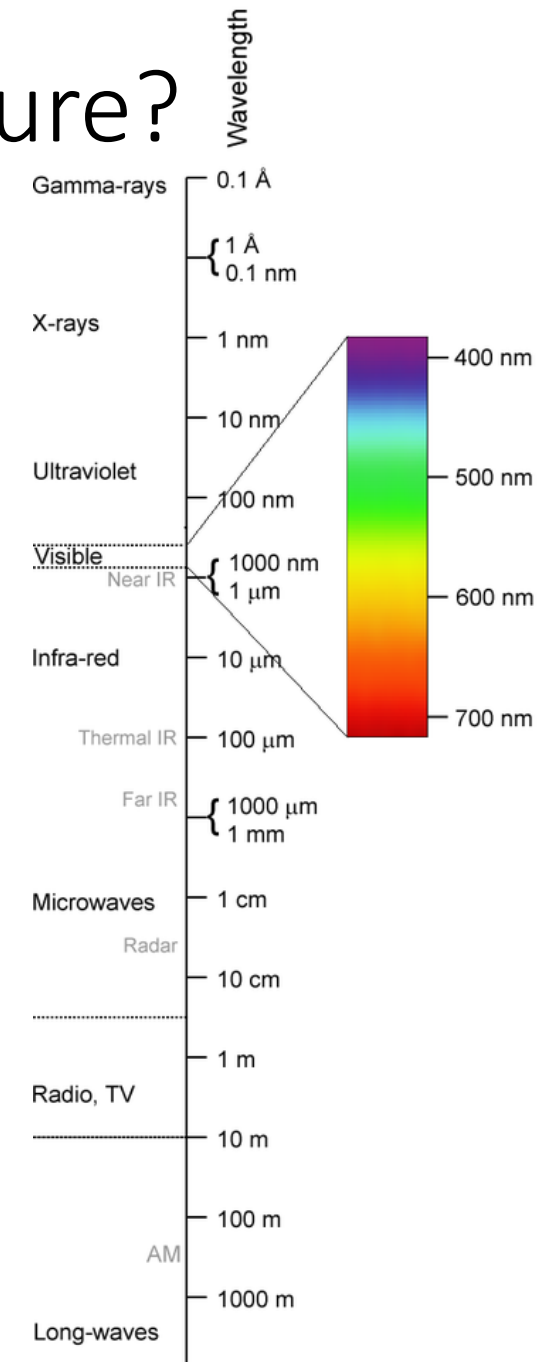
vidno s prostim očesom

Kako lahko opazujemo molekularne strukture?

- „Slika“ ustvari interakcija svetlobe s snovjo: fotoni („delci svetlobe“) se od elektronov v snovi „odbijajo“ v vse smeri (= sipanje)
- Da lahko delce snovi razločimo na sliki, morajo biti razdalje med njimi primerljive ali večje od valovne dolžine svetlobe
→ Z vidno svetlobo ne ločimo struktur pod 200 nm
- Za opazovanje molekularnih struktur potrebujemo svetlobo s krajšo valovno dolžino ($\lambda \sim 0,1\text{--}10\text{ nm}$):

- Rentgenski žarki $\lambda = h c / E$
- Hitri delci (e, n): $\lambda = h / m v$ (de Broglie)

h .. Planckova konstanta $(6,6 \times 10^{-34} \text{ J s} = 4,1 \times 10^{-15} \text{ eV s})$
 c .. svetlobna hitrost $(3 \times 10^8 \text{ m/s})$

... z elektronskim mikroskopom

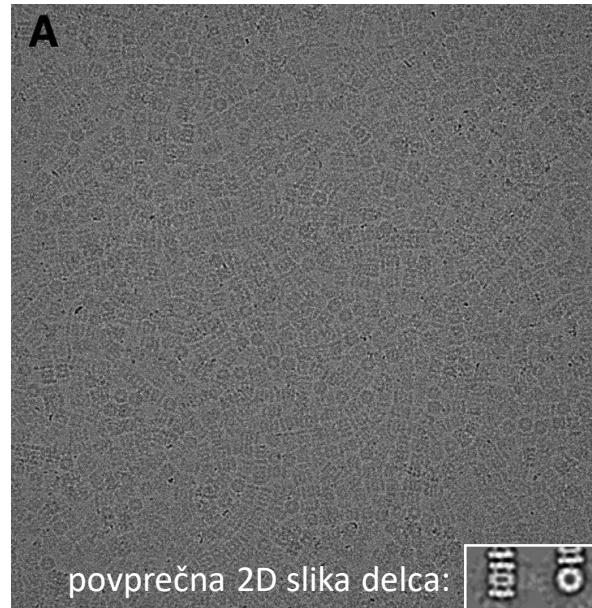
Namesto EM valovanja uporabimo hitre delce, ki se obnašajo podobno!

cryo-TEM

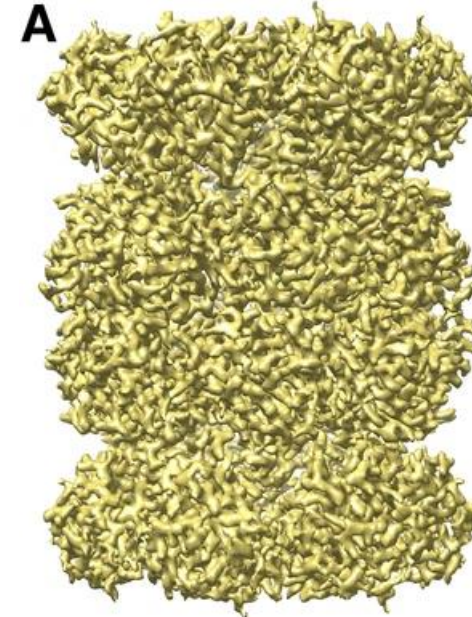

Kemijski Inštitut

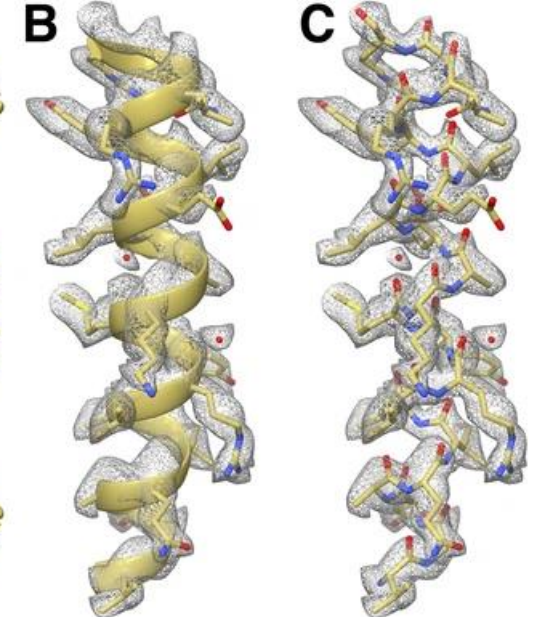
slika

3D elektronska gostota

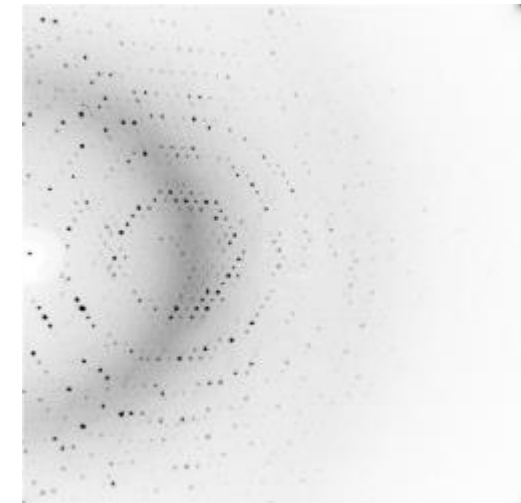
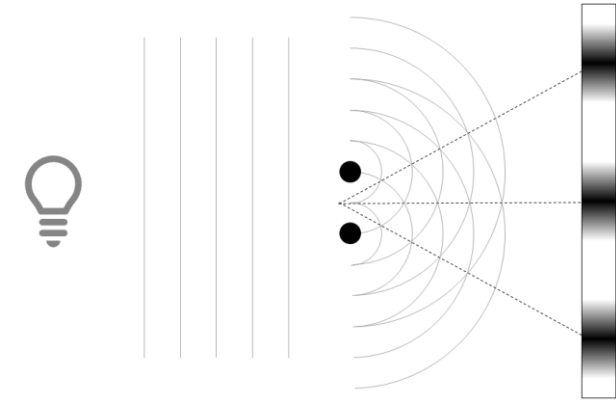

model strukture

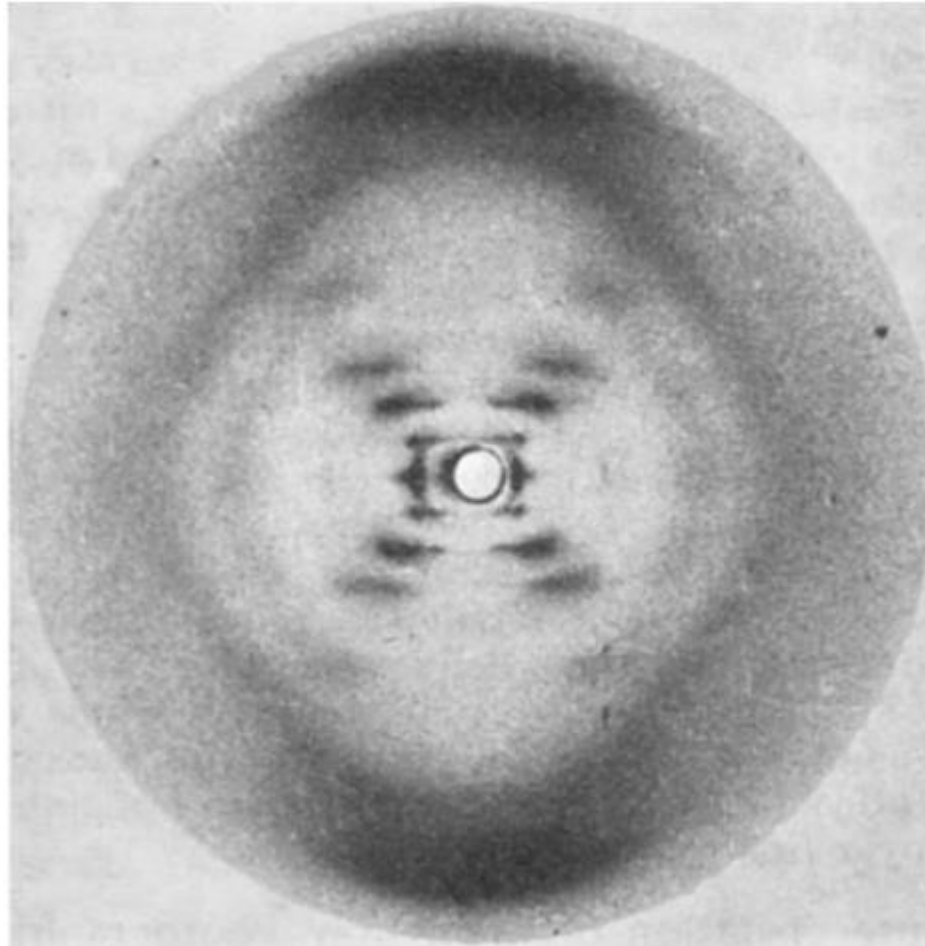
... s sipanjem rentgenske svetlobe

- Pri sipanju svetlobe na več delcih dobimo interferenčni vzorec
- Če se razdalje pravilno ponavljajo (kristal), so interferenčne ojačitve ostre
- Kakšna elektronska struktura je povzročila izmerjen interferenčni vzorec?

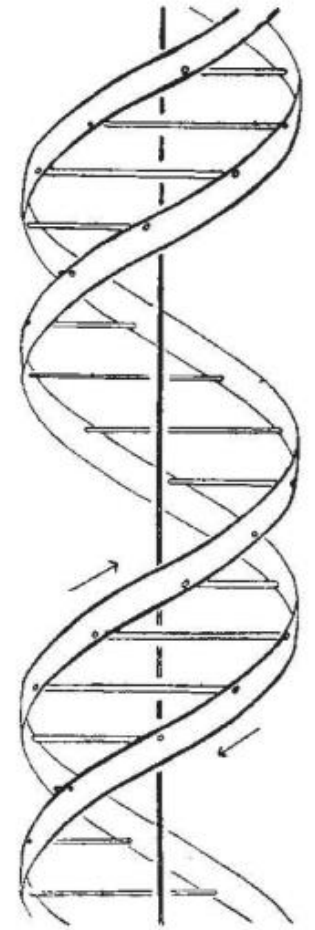

... s sipanjem rentgenske svetlobe

- Rentgenski interferenčni vzorec na kristalu DNA razkrije obliko dvojne vijačnice!
- **Rentgenska kristalografija** je do sedaj najuspešnejša metoda za določanje struktur proteinov!
 - + doseže ločljivost pod 0,1 nm
 - potrebna kristalizacija vzorca (red dolgega dosega ojači signal)

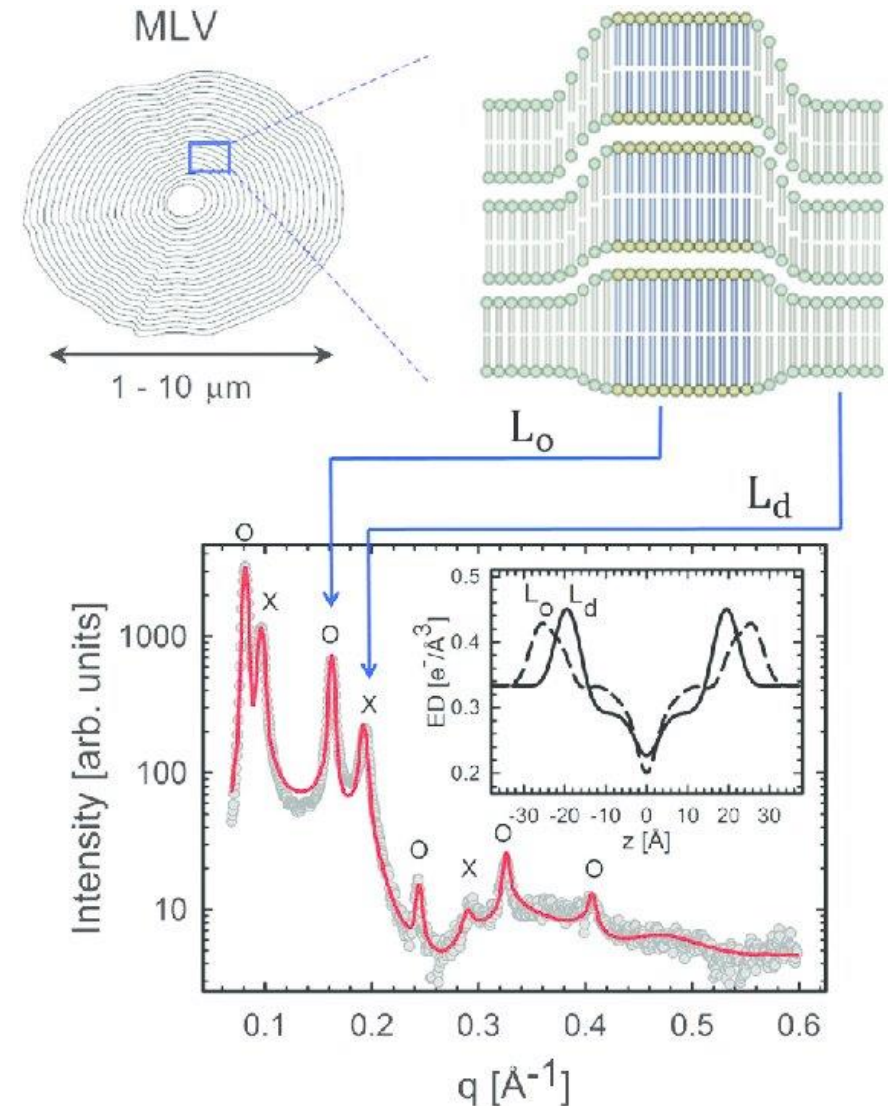
Franklin & Gosling *Nature* 1953

Watson & Crick *Nature* 1953

... s sipanjem rentgenske svetlobe pod ozkimi koti (SAXS)

- Ponavljajoče se dimenzije molekularnih struktur povzročijo interferenčne vrhove tudi v raztopini.
- Iz izračunanega profila elektronske gostote določimo značilne razdalje:
 - velikost micel
 - debelina membran
 - povprečne razdalje med molekulami
 - ...
- Podobno tudi z nevtroni (SANS)

... s spektroskopijami

- Merimo prenos energije vzbujenega stanja z enega dela molekule na drugi del
- Z EM valovanjem v vidnem, IR, MW ali RF delu spektra lahko merimo razdalje v molekuli z natančnostjo pod 0,1 nm!
- primeri:
 - FRET (fluorescence resonance energy transfer)
 - NOE (nuclear Overhauser effect)
 - ELDOR (electron-electron double resonance)

